

FINNSAMs vinterkonferens på Wiks slott, Uppsala 10-12 mars 2023 **Tema: Agrarhistoria - med skogsfinnen i fokus**

Text av Linda Blied, Åby med foto av Tor Eriksson, Örebro

Vi var drygt sjuttio personer som samlades i Stenhuset framför Wiks slott denna soliga och kalla helg i mitten av mars. Wiks slott har anor från 1200-talet och är vackert beläget vid Lårstaviken, som är en del av Ekoln och som i sin tur är en del av Mälaren. Idag är Wiks slott en fullfjädrad konferensanläggning och vi inkvarterades i olika byggnader runt om på området. Arrangör för konferensen var **Tor Eriksson** och det var planerat och genomfört med bravur, som alltid!

Fredagen den 10 mars

Först ut i programmet var FINNSAMs ordförande **Maud Wedin** som berättade om FINNSAMs historia och verksamhet. Bland de nu aktuella projekten kan exempelvis nämnas de skogsfinska informationsfilmerna, en skogsfinsk bibliografi, det skogsfinska DNA-projektet samt en planerad nytgivning av boken ”Det skogsfinska kulturarvet”.

Lena Gribing presenterar vår nya skogsfinska flagga medan IngMarie Bohmelin och Jan Myhrvold andäktigt hör på.

Därefter följde ett par kortare presentationer. **Ingunn Holm** (arkeolog vid Riksantikvaren) informerade om att boken baserad på fjolårets vinterkonferens i Oslo snart är klar. Den går att förbeställa och kommer förhoppningsvis finnas att köpa senare i vår. **Lena Gribing, Jan Myhrvold** och **IngMarie Bohmelin**, representanter för den arbetsgrupp som har arbetat med att utse en skogsfinsk flagga, berättade sedan att det vinnande bidraget är korat! Den nya flaggan genomsyras i färg och form av en stark skogsfinsk symbolik och kommer snart gå att köpa i olika format!

Efter middagen samlades vi åter för att ta del av **Stig Welinders** kunskap om skogsfinsk försörjningsekonomi, det vill säga den produktion som leder fram till maten på bordet. Stig förde resonemang utifrån den skogsfinska gårdens fem grundpelare: svedjebbruk, åkerbruk, boskapskötsel, jakt och fiske. Med exempel från Puttilagravarna i Finnbacka, Rättviks

finnmark visade han hur svedjans hela livscykel kunde bidra till flera av dessa grundpelare då man på den igenväxande svedjan först har grävt fångstgropar för älg och därefter omvandlat marken till en kornåker.

Konferensdeltagarna lyssnar till Stig Welinders föredrag på fredagskvällen.

Kirsi Kohtala-Ghane, Tuuli Uljas och **Sari Pesonen** från Nationellt språkcentrum för finska vid Institutet för språk och folkminnen (ISOF) berättade om sin verksamhet. De arbetar med att aktivt främja användningen av finska, på såväl samhällelig nivå som för den enskilda individen, och bistår med sakkunskap. På deras hemsida finns bland annat en länksamling av skogsfinskt material (<https://www.isof.se/arkiv-och-insamling/arkivsamlingar/minoriteter/skogsfinskt-material>).

Kvällens sista föredrag hölls av **Karin Gerhardt**, forskare vid SLU samt engagerad bageriägare. Karin berättade om spannmålets historia - från spår av durrakärnor i Afrika för 100 000 år sedan till Sveriges hittills äldsta bulle, daterad till 400 e.Kr. Äldre spannmål karakteriseras av högre genetisk mångfald och kraftigare växtsätt än sina modernare motsvarigheter. Karin är därför nu engagerad i ett forskningsprojekt kallat "Historiska sädeslag i framtidens mat" där man under en treårsperiod ska odla och jämföra äldre varianter av spannmål (bland annat svedjeråg) med mer moderna sorter.

Karin Gerhardt låter oss jämföra vanlig råg med svedjeråg.

Kvällen avslutades med trevligt samkväm till vilket Karin hade bakat fantastiskt gott svedjerågbröd!

Lördagen den 11 mars

Lördagen ägnades huvudsakligen åt det geografiska område där vi nu befann oss: landskapet Uppland och de gamla folklanden Fjädrundaland och Tiundaland.

Först ut efter frukosten var **Gunnar Larsson** (släkt- och hembygdsforskare) som presenterade sin omfattande forskning om finnar och andra migranter i Uppland under 1600-talet. Genom en systematisk genomgång av olika källor har han kunnat påvisa närmare 2500 finnar i Uppland under den studerade tidsperioden. Det var den i särklass största gruppen med annat ursprung än uppländskt. Finnarna sysselsatte sig huvudsakligen som drängar, (frälse)bönder och torpare men uppges också ha funnits inom en mängd olika yrken. Källmaterialet gör det svårt att identifiera släktskap eller urskilja personer med skogsfinskt ursprung men det är tydligt att de var ett självklart inslag i det uppländska samhället.

Göran Ulväng (docent vid Uppsala universitet samt ordförande i Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund) berättade därefter mycket kunnigt om de uppländska herrgårdarnas historia. Han lät oss veta att det vid slutet av 1600-talet fanns omkring 500 herrgårdar i Uppland och att deras vidsträckta ägor huvudsakligen brukades av ett antal bondgårdar utplacerade på markerna. Under 1700- och 1800-talet domäniserades herrgårdarna vilket innebar att bondgårdarna revs och att bönderna ersattes med statkarlar som levde sina liv i herrgårdens arbetarbostäder.

På bussutflykt genom vinterlandskapet.

När vi efter förmiddagsfikat togs med på en busstur under guidning av **Göran** och **Gunnar** uppmärksammades vi tydligt på hur den senare epokens herrgårdsstruktur än är synlig i landskapet i denna rika bygd där herrgårdarna står tätt. Som guide verkade även **Mats Wahlberg** (forskare emeritus vid Institutet för språk och folkminnen). Turen tog oss sydost från Örsundsbro till den bördiga slätten söder om Lårstaviken, därefter västerut längs Örsundaån och slutligen en bit upp på skogen norr därom. Vi gjorde ett kortare stopp vid den mycket vackra och välbevarade Kvekgården som visar hur en gård såg ut vid första halvan av 1800-talet.

Vi stannade till vid Kvekgården.

Våra tre bussguider Göran Ulväng, Gunnar Larsson och Mats Wahlberg.

Det är sköna soffor och fåtöljer på Wiks slott!

Karaktären Ramborg visar oss "sitt" slott.

Åter tillbaka till Wik serverades vi lunch och jag tillhörde den del av gruppen som därefter fick en engagerad visning på slottet av karaktären **Ramborg**, ägare av Wik på 1300-talet och kusin med heliga Birgitta. Guidningen av den höga byggnaden bjöd på en viss förvirring kring vilket våningsplan vi faktiskt befann oss på mellan fängelsehålorna långt där nere och den pampiga riddarsalen högt där uppe. När det därefter var dags för den andra halvan av gruppen att få se slottet passade jag själv på att ta en gnistrande promenad i den vackra och snöklädda Wikparken, bland ekar och hasselbuskar.

I Stenhuset från 1700-talet intill slottet hade vi våra föreläsningar under konferensen.

Här står Wiks slott som uppfördes under 1400-talet.

Clas Tollin från SLU pekar på en karta över Linnés Hammarby.

Efter att hela sällskapet hade återsamlats för en fikastund gav **Clas Tollin** (docent i agrarhistoria vid SLU) en fin presentation av verksamheten vid kulturresevatet Linnés Hammarby, beläget strax utanför Uppsala. På Linnés Hammarby arbetar man utifrån olika skötselområden som är historiskt förankrade enligt en karta från 1760-talet, med undantag för det 1800-talstorp som också finns på platsen. Odlingar, skörd och slåtter utförs inte enbart för att ge landskapet sin särprägel utan också för att man ska kunna testa och återupptäcka gamla metoder. Clas avslutar med att betona vikten av att "landskapslaboratorium" av detta slag används inom forskningen!

Ingunn Holm berättade därefter om hur man kan hitta skogsfinska svedjor i skogsterräng. Kortfattat så går metoden ut på att man identifierar lämpliga platser utifrån deras namn och därefter gör fältbesök för att leta rester av träkol. För att sedan med säkerhet kunna identifiera det som en svedja krävs analys av jordprov i jakt på spår av pollen från råg eller korn (förutsatt att provtagningsplatsen ligger på tillräckligt stort avstånd från odlad mark).

Från Jönköpings läns museum kom Ådel Västbö Franzén.

Kvällens tema om svedjande fortsatte med **Ådel Västbö Franzén** (kulturgeograf vid Jönköpings läns museum) som berättade om det sydsvenska svedjandet som har tillämpats sedan åtminstone första halvan av 1300-talet. Det sydsvenska svedjandet utfördes i cykler om 30 år och medförde också ett visst mått av stenröjning på de svedjade områdena. Källor antyder att man på svedjorna skördade rovor, råg och ibland också korn innan man lät svedjan växa igen.

Clas Tollin, som är engagerad i samma projekt som Ådel, fortsatte med att visa hur man kan söka efter svedjor i de geometriska kartorna. Svedjebbruk, alltså brännandet av skog för att därefter kunna odla säd under en kortare period, är en del av den ”nordiska brandkulturen” och även om kammararkivets instruktion från 1634 krävde att lantmätarna skulle redovisa förekomst av svedjeskog så slarvades det ofta med det. Clas visade vidare förekomst av svedjor i Östergötland, Sörmland och Gästrikland, allt baserat på fynd i den lokala kartsikten.

Dagens föreläsningar var därmed till ända och vi avslutade dagen med en middag nere i restaurangen, till en del sponsrad av Uppsala kommun vars representant **Magnus Åkerman** visade sig ha koppling till såväl Karelen som Orsa finnmark.

Söndagen den 12 mars

Konferensens sista dag inleddes av **Birger Nesholen** (ledamot i FINNSAMs styrelse och ämnesrådgivare till Norsk Skogfinsk museum) som med avstamp i sin rikliga bildbank visade var i terrängen finnarna bosatte sig och hur de utformade sina gårdstun utifrån de lokala förutsättningarna. Genom att läsa terrängen idag kan vi också få vägledning när vi vill ta reda på om en hög med stenar är en rökugnsruin, ett stenröse eller kanske en lusugn som aldrig har haft någon byggnad kring sig. Vidare visades exempel på de karakteristiska skogsfinska byggnaderna ria, bastu och rökstuga.

Maud Wedin fortsatte sedan på samma tema med att ge exempel på skogsfinsk bebyggelse i Hälsingland. Skattevärderingar och husesyner från olika gårdar runt om i landskapet ger en väldigt detaljerad bild av gårdens byggnader och också deras läge i förhållande till varandra. Hon konstaterar dock att ett fältbesök kan vara på sin plats för att kunna göra en korrekt tolkning av den beskrivna gården – det som på pappret ser ut att vara ett perfekt kringbyggt gårdstun kan visa sig vara omöjligt att passa in i den ojämna verkligheten!

Bo Hansson (lokalhistoriker) presenterade resultat från sin studie om åkerbruket på den norska finnskogen. Utifrån tiondelängder har han kunnat konstatera att odlingen av korn och havre på finnskogen var igång tidigare än man kanske har trott och att det kunde skilja stort mellan de olika finnskogsområdena. Till exempel så var råg det dominerande sädeslaget i Trysil och Brandval runt år 1700 medan man i Åsnes istället till största delen odlade korn. Bosse konstaterar att ”man tog säden dit man kom” och anpassade sig efter de lokala förutsättningarna!

Jan-Erik Björk ställer sig en rad frågor!

Åhörarna fångas av Jan-Eriks frågeställningar.

Jan-Erik Björk (forskare och vice ordförande i FINNSAM) följde upp föregående talare med att titta bredare på den skogsfinska ekonomin. Han förde en diskussion utifrån finnarnas resurser och betalningsmedel samt visade exempel på varor som finnar från Hälsingland, Dalarna och Värmland fört genom tullar på 1600-talet (främst stora mängder råg men också till exempel rovor, malt, ost och hudar). Av källorna går det att utläsa att vissa finnar hade betydande tillgångar (också i kontanta medel) och lånade ut inom den egna gruppen varför det tidigt fanns en social skiktning mellan finnarna.

Slutligen fick **Maud Wedin** avsluta denna konferens med ett föredrag om kvinnorna på finnskogen. Precis som i alla källor vid den här tiden är uppgifterna om kvinnorna väldigt skrala vilket blir pinsamt tydligt i en länsmansberättelse från 1764 där männens arbetsuppgifter beskrivs detaljerat medan kvinnorna uppges ”syssla med samma saker som förra månaden”. Men även om männen var de som hade kontakterna utåt så hade kvinnorna många arbetsuppgifter som krävde specialiserad kunskap och i krigstider tvingades de dessutom ofta

axla männens arbetsuppgifter. Tvärtemot vad man kan tro så var det inte heller helt ovanligt att en dotter ärvde gården. Exempel från tre gårdar i Alfta socken visar att gårdarna vid tio generationsskiften gick till en son och vid fyra till en dotter.

Därmed var denna vinterkonferens till ända. Efter lunchen återvände jag hemåt, full av ny kunskap och med en annan blick på det landskap som susade förbi utanför tågfönstret!

Vi tackar våra medarrangörer och bidragsgivare för ert viktiga stöd av vår konferens!

UPPLANDS FORNMINNESFÖRENING
OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Region Uppsala

